

Orgaan van de 'Vereniging Vrienden van het Zaanse Huis'
Voortzetting van de Vereniging 'Vrienden van de Zaanse Schans'

Administratie: Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans
Redactie: Van Ostadestraat 10, Zaandam

Verschijnt 3-maandelijks

September 1982 No. 83

Twintigste Jaarvergadering

Op maandag 8 november a.s. in 'De Walvis' op de Zaanse Schans, zaal 'Het Blauwe End', aanvang 20.00 uur. Dit is de enige uitnodiging. Wilt u deze datum in uw agenda noteren?

Agenda

1. Opening
2. Notulen vergadering van 3 november 1981
3. Ingekomen stukken
4. Jaarverslag van de secretaris
5. Jaarverslag van de penningmeester
6. Rapport van de commissie tot nazien der boeken, de heren Poppen en Stolk

7. Bestuursverkiezing. De bestuursleden J. Benjamin, K. Betlem en C. Buys treden af. De heren Benjamin en Betlem zijn herkiesbaar. Het bestuur stelt voor de heer R. Brinkman te Wormerveer te benoemen in de vacature van de heer Buys.

8. Mededelingen van de voorzitter, in het bijzonder ten aanzien van de verenigingsplannen voor 1982/1983

9. Rondvraag

— Pauze —

10. 'De Zaanse volkstaal', inleiding door de heer Klaas Woudt
11. Sluiting

Hoogstraat 6-8 te Koog aan de Zaan

Verslag van een restauratie

In dit en het volgende nummer van ANNO plaatsen wij het verslag van de in gang zijnde restauratie van de panden Hoogstraat 6 en 8 te Koog aan de Zaan. Deze restauratie wordt uitgevoerd onder leiding en door zelfwerkzaamheid van de eigenaar J. van Leeuwen, bouwkundige te Westzaan. De filosofie hierbij is dat ook een omvangrijk restauratieproject als het onderhavige een haalbare kaart is door een zo groot mogelijke zelfwerkzaamheid van de eigenaar. Al het voorbereidende werk is zelf gedaan: het waar nodig leegslopen van het huis en het schoonmaken van het erf, het tekenwerk, de begroting, het overleg over vergunningen, subsidies etc. Ook door met een eenmans-aannemingsbedrijf te werken worden de kosten gedrukt. Alleen wanneer gespecialiseerde mankracht vereist is worden per uur de metselaar, de loodgieter e.d. ingehuurd, die weer van het werk verdwijnen zodra het betreffende onderdeel gereed is. Daarnaast wordt een zorgvuldige keuze gemaakt in de te verwerken materialen en wordt niet teruggeschrokken voor 'moderne' oplossingen in een oud huis wanneer deze tot esthetisch aanvaardbare en constructief bevredigende resultaten leiden. De restauratie van een groot huis is geen zaak die onderschat moet worden maar evenmin een onmogelijke opgave. Met fantasie en doorzettingsvermogen kan veel meer worden bereikt dan men voor mogelijk zou houden.

Najaar 1979

Het oude huis ligt klam en stil op zijn erf. De ramen afgedekt of dicht-

gespijkerd, de gevels verveloos. Binnen zijn de vloeren verzakt en de staanders vermolmd. De reusachtige, gemetselde schoorsteen is op vele plaatsen gescheurd. Een trap met losse treden voert naar de eerste verdieping, door houten wandjes in kamers ingedeeld. Op de zolder blijkt de jeugd ooit een vuurtje te hebben gestookt. Het dak lekt al jaren.

Het pakhuis naast no. 8 is er nog slechter aan toe. Onder de keukenvloer staat de kelder vol zwart water. Boven zak je door de vloer. Van de kapconstructie is niet veel meer over. Het Zaan-erf is een ondoordringbaar oerwoud van bomen en planten, waar de tijd heeft stilgestaan. De zon komt niet door het dichte, groene bladerdak.

Een afbraakpand dus, een bouwval voor de sloop? Of een unieke kans voor wie de allure van huis en erf herkent en niet bang is om de handen uit de mouwen te steken? Na ampele overwegingen besloten we tot aankoop van het geheel en begon de plannenmakerij om huis en erf nieuw leven in te blazen.

Tussen oktober 1979 en september 1981 werd door een ploeg van gemiddeld zo'n vier vrijwilligers in vele weekends meer dan 130 m³ puin en afval uit het huis en van het erf verwijderd. Boardwandjes, oude vloerbedekking, electra-leidingen en een vooroorlogse CV verdwenen in de containers. Het deed bijna pijn om met snoeimes en zaag de jarenlange rust op het erf te verstoren maar er was geen andere weg. Het terrein was volstrekt onbegaanbaar. De resten van een 20 meter lange steiger werden door twee duikers uit de Zaan verwijderd.

»

Veel 'verborgen schatten' herbergde het huis helaas niet. Verrassend was wel het aantal kelders en putten: twee kelders en drie waterputten kwamen onder het vloerhout te voorschijn. Eén van de putten is opmerkelijk en bovendien bijzonder voor de Zaanstreek. Onder no. 8 bevindt zich een ronde put met een doorsnee van ca. 60 cm. en een diepte van zo'n drie meter. De bovenkant bestaat uit een ring van op elkaar gestapelde stenen. Deze rusten ongeveer een meter onder de grond op een houten ring die met pennen in de grond wordt vastgehouden. Daaronder bestaat de put uit een lemen koker, gevuld met modder. Mogelijk is de put gebruikt als bron, voor andere toepassingen dan voor drinkwater. Een beerput was het zeker niet, met de Zaan zo dicht in de buurt.

In de linker-zijgevel van no. 8 werd een deel aangetroffen van een 17e eeuwse raampje. Het werd uit de wand genomen en naar de timmerfabriek gebracht om te worden aangeheeld volgens het oorspronkelijke model.

Op de eerste verdieping van no. 8 troffen we een aantal wanden aan met schilderwerk in z.g. schildpad-motief. De houten delen werden voorzichtig weggenomen en wachten op herplaatsing. Tegen de noordgevel was een douche-cel aangebracht met een betonnen vloer.

Deze moet jaren gelekt hebben getuige de rotte delen in vloer en balklaag. Bij het loshakken van de betonvloer stootten we op een ijzeren wapening. Deze bleek te bestaan uit . . . het tuinhak dat we nog in zijn oorspronkelijke staat aantreffen op een foto uit 1946!

Na maanden puinruimen in de weekends kon een goed inzicht worden verkregen in de bouwkundige staat van het geheel en werd een restauratieplan opgesteld. Na vele avonden denken en praten werden indeling en bestemming van de ruimten vastgesteld en kon het tekenwerk beginnen. In meer dan 190 uren werden Hoogstraat 6 en 8 op de tekentafel gerehabiliteerd en groeide uit de ruïne van weleer een ruim en praktisch woonhuis.

De eigen mankracht waarmee tot dan toe was gewerkt, bleef een wezenlijk onderdeel van deze restauratie, die anders onbetaalbaar zou zijn. De aannemer waarmee het feitelijke herstel zou worden uitgevoerd verscheen pas op het werk toen alle voorbereidingen waren afgerond: de bouwkeet was geïnstalleerd, er was water en electra, de telefoon was aangesloten, de materialen besteld.

In september 1981 was het dan zover. De aannemer installeerde zijn gereedschappen, het werk kon beginnen. Een van de eerste zaken die in no. 8 werden aangepakt was het verwijderen van de niet meer te repareren immense schoorsteen, vanaf de fundering tot boven de kap. Vervolgens werden de ruim 4000 blauw-geglazuurde pannen van het dak verwijderd, dat met dekzeilen werd afgedekt. Het aldus van de zware schoorsteen en de pannenvast bevrijde huis werd rondom in de stutten gezet, waarna het hout van de zijgevels werd afgenomen. Door de stutconstructie was het mogelijk de standers waar nodig te vernieuwen of aan te helen.

Met het huis in de stutten kon worden begonnen met een spectaculair onderdeel van het restauratieplan: het opdraaien van het huis op die punten waar het verzakt was. Hiertoe werden 5 z.g. dommekrachten onder de stutconstructie geplaatst die vervolgens één voor één centimeter voor centimeter werden opgedraaid. Het huis kwam onder grote

spanning te staan en liet dat duidelijk merken! Met grote knallen en hevig gekraak maakte het zich los uit zijn jarenlange verstijving. Nadat het huis op sommige punten zo'n 17 cm. was opgekrikt, was een redelijk 'waterpas' niveau bereikt.

Na deze operatie kon de fundering worden aangepakt. De metselaar kwam op het werk en repareerde of vernieuwde de poeren die het huis moesten dragen. Toen vervolgens de standers in de zijgevels waren gerepareerd en waar nodig van nieuwe korbelen voorzien, konden de stutten worden verwijderd. Het huis kon weer op eigen benen staan.

Toen de constructie op de begane grond was veiliggesteld kon naar de kap worden gekeken. Het dakhout bleek voor ongeveer een derde te moeten worden vervangen. De strook hout boven de goten bleek overal rot, evenals een groot gedeelte van de nok.

Gelijktijdig met no. 8 werd ook het pakhuis no. 6 aangepakt. Gedurende een van de najaarsstormen van 1981 moest in allerijl de schoorsteen worden gesloopt die op instorten stond. De fraaie groene en zwarte plavuizen uit het stookgat werden voorzichtig verwijderd en schoongemaakt. Het overige tegelwerk was allang verdwenen. In de zijwand werd een buitengewoon fraai 17e eeuwse raampje aangetroffen dat zeker weer een plaats zal krijgen. De glas-in-lood raampjes op de zolderverdieping hadden hun glas al lang geleden verloren en zullen uitgebreid gerestaureerd moeten worden.

Het verwijderen van de vloer met de balklaag was een ontmoedigend karwei. De uit vele delen samengestelde vloer was een ware lappen-deken die constructief niet veel meer voorstelde. De volgelopen kelder vormde vele maanden het luguber middelpunt van wat ooit de nieuwe keuken zou moeten worden. Ook hier werd het hele huis gestut en werd de fundering opgegraven. Bij het graafwerk werd in de bodem een schat aan scherven en voorwerpen gevonden die voorzichtig werden schoongemaakt en opgeslagen.

Evenals bij no. 8 waren de paalkoppen niet rot, een belangrijke meevaller. Wel moest ten behoeve van no. 6 een flink aantal palen worden bijgeheid. Volgens beproefd ouderwets systeem werd een twintig-tal houten palen van vier meter lengte geheid om de fundering de gewenste stevigheid te geven. Met een hand-heiblok en de spierkracht van drie mannen verdween in rap tempo de ene paal na de andere in de grond. Vervolgens werd het weghout rondom verwijderd en de pannen van het dak gehaald in afwachting van verder constructief herstel.

December 1981

Het weer werd meer en meer een spelbreker. Regen, wind, hagel- en sneeuwbuien belemmerden de voortgang van het werk in hoge mate. Er moest besloten worden de restauratie tijdelijk stop te zetten. De zeilen gingen over de half afgemaakte kap van no. 8, de gereedschappen werden opgeborgen. De aannemer ging naar een andere klus in afwachting van betere tijden. De Hoogstraat ging zijn winterslaap in. Het erf werd van tijd tot tijd door de sneeuw tot een sprookjestuin omgetoverd . . .

Aan het eind van 1981 waren er totaal 1330 uren in het huis verwerkt, waarvan 720 door vrijwilligers en 610 door vakmensen. Het zou tot maart 1982 duren voordat het werk kon worden hervat.

(wordt vervolgd)

M. van Leeuwen

Bouwkundig Alfabet

Hogel. 1. Heugel. 2. Gebeeldhouwde blad(knop)versiering bijv. op een schuine gevelafdekking of luchtboog (gotisch).

Hol. Ruimte onder de bedstede, bereikbaar via een zetluikje. Bij hoge bedsteden in de Zaanstreek als **Onderkooi** in gebruik.

Hondoren. Wijze van hoekafwerking bij loodslabben en -loketten.

Hondsoor. Ondersteuning van een overstekende balk.

Lit.: L. Brandts Buys, de Landelijke Bouwkunst in Hollands Noorderkwartier, Arnhem 1974.

Hoogje. Uitbouw ter weerszijden van een smuiger; vgl. **Hoeksteentje**.

Hoogt. Plat gedeelte (bovenkant) van de kelderwand bij zg. drijvende kelders, veelal afgedekt met plavuizen. Ook de plank langs de kelderwand.

Hooiberg. Meestal **Berg** genoemd, zie aldaar.

Hooihuis. Met een hooihuis werd bedoeld een woongebouw waarin ook een mogelijkheid was om hooi te bergen. Dit huistype met centrale 'vierkant' constructie en een uitgebouwd woongedeelte, behoort tot de langhuis-stelpen. Aan het einde van de 16de en in het begin van de 17de eeuw waren deze hooihuizen (hoyhuïjs) vaak in gebruik als timmerwerkplaats of voor andere ambachtelijke bedrijvigheid.

Lit.: H. Janse/S. de Jong, Houten huizen, Zaltbommel 1978, 4de druk, afb. 2 t.o. bl. 17. (kaart van Claes Bastersz. Stierp 1648)

S. de Jong, in Bulletin van de stichting Oude Hollandse Kerken, no. 6, 1978, blz. 22 ev. (n.a.v. HS bestek 1746).

Privilegieën van Westzaan, no. 519, anno 1644.

J.J. Zonjee, In de gecroonde duyvekater, uitg. ver. Vrienden van de Zaanse Schans, 1976; blz. 1.

Hoopwerk. Aangenomen werk, waaraan de aannemer hoopte iets te verdienen. Hoe zulke zaken verliepen is te lezen in het (in het Molennuseum) bewaarde Hoopwerkdagboek van zekere Laurens Hooglander. Lit.: J.J. Zonjee, Uit het Hoopwerksboek van L.H., de Zaende 1951, blz. 1 t/m 15.

Hor. Gaasraam met verschillende vorm. Het werd geplaatst op de vensterbank of onder het geopende schuifraam. Zie ook: **Chassnette**.

Horletoet. Soort schaaft, die meer schraapte en beetelde dan schaaftde. Zie ook: **Hoerekind**.

Hos. Klompenhos, portaalje los of vast aan het huis. De losse werden 's zomers wel weggenomen. In Wormer genoemd: hossie.

Hout. Hout was het belangrijkste bouw materiaal van de vroegere Zaanse bouwwijze. Alleen de voetingen/poeren, de stookplaats, dakpannen en de waterput waren van steen en een enkele keer de onderpui van een voorgevel. De rest van een gebouw werd van hout gemaakt. Dat is van oudsher zo geweest: hout was een licht bouw materiaal, was oorspronkelijk hier voorhanden en gemakkelijk te bewerken. De grote bouwactiviteiten begonnen in de Zaanstreek in het laatste kwart van de 16de eeuw, na de verwoestingen door de Spaansen in 1573/74. Deze activiteiten en de groei van handel, industrie en

Berichten

Activiteiten

Het jaar 1977 was een mijlpaal in de geschiedenis van onze vereniging. Immers, in dat jaar werden de doelstellingen herzien en verbreed. De statuten werden aangepast en de naam gewijzigd van 'Vrienden van de Zaanse Schans' in 'Vrienden van het Zaanse Huis'. Daarmee werd een nieuwe episode ingeluid . . .

Als lid hebt u daar tot nu toe weinig van gemerkt. Achter de schermen wordt echter hard gewerkt aan een aantal activiteiten. Er zijn zeer concrete voorstellen gedaan en die zijn door het bestuur goedgekeurd. In de eerste plaats betreft dit ons verenigingsorgaan ANNO. Door een portie zelfwerkzaamheid zal een jaarlijkse kostenbesparing optreden die weer benut gaat worden om de omvang van ons blad uit te breiden. Dat betekent dat u geleidelijk méér pagina's ANNO in uw brievenbus kunt verwachten. Daarbij beperkt de redactie zich niet tot de houtbouw, maar tracht zij meer aandacht te schenken aan woon- en werkcultuur, en alles wat daarmee samenhangt. Het blad wil een spreekbuis zijn voor andere organisaties die zich met het Zaanse culturele erfgoed bezighouden. Om te beginnen zal Zaans Schoon een eigen 'hoekje' krijgen. De bekende Zaanse Klaas Woudt zal publiceren over de Zaanse volkstaal, terwijl ook onderwerpen als de walvisvangst, klederdracht, enz. in de pen zullen zitten.

In de tweede plaats heeft onze vereniging het initiatief genomen om een grootse fietsdag langs Zaanse houtbouwvanden te organiseren. Deze fietsdag is gepland voor de nazomer 1983 en belooft een groot spektakel te worden, waaraan door iedereen kan worden deelgenomen. De bedoeling is om een aantal gebouwen voor het publiek open te stellen (gemeentehuizen, schuilkerken, molens, enz.). Om de organisatie mogelijk te maken is gekozen voor een breed samenwerkingsverband met andere verenigingen. Te zijner tijd zullen hierover meer gegevens gepubliceerd worden.

Een ander initiatief is de tentoonstelling die binnenkort in samenwerking met de stichting 'Domineestuin' wordt georganiseerd. Enige activiteiten op langere termijn zijn: contactavonden (met lezingen, dia- of filmpresentaties), excursies (b.v. naar het buitenmuseum te Enkhuizen) en een schoolproject over houtbouw. We houden u op de hoogte!

Vragenrubriek

Naar aanleiding van de in het vorige nummer aangekondigde vragenrubriek kan worden medegedeeld dat er een interessante vraag binnengekomen en in behandeling is. Het antwoord komt in het volgende nummer. We verwachten nog wel meer vragen van onze lezers.

Stichting De Zaanse Schans

Sinds vele jaren is het een goede gewoonte geweest om in ons septembernummer iets te publiceren over de gang van zaken bij de stichting en rondom de Zaanse Schans. Die gegevens waren dan afkomstig uit het vóórjaarsverslag. Vanaf mei dit jaar is de redactie in contact geweest met de stichting om de gegevens, nodig voor dit nummer, te verkrijgen. Helaas nog zonder resultaat. Wel heeft men ons een financieel overzicht toegezonden. En hoewel we natuurlijk graag willen weten waar de jaarlijkse schenking van onze vereniging naar toe gaat, is het publiceren van alleen een financieel gedeelte, zonder enige toelichting daarbij, weinig interessante lectuur. Derhalve moeten we dit jaar de lezers en lezeressen van ANNO 1961 teleurstellen omdat we niet de beschikking hadden over de gegevens van het reilen en zeilen van de stichting.

de redactie

Stichting Zaans Schoon

De Zaanstreek geïnventariseerd

Een werkgroep van de stichting Zaans Schoon is al geruime tijd bezig met het inventariseren van alle belangrijke onroerende goederen in de Zaanstreek die naar de mening van de stichting in het algemeen belang behouden en/of beschermd dienen te worden. Het gaat daarbij niet alleen om woonhuizen maar ook om boerderijen, kerken, industriële bouwwerken etc. Tevens zullen vanuit stedbouwkundig oogpunt bezien waardevolle objecten en structuren zoals buurten, paden, wegen, bruggen, sluisen en dorpsgezichten een waardering krijgen. Elke voor de stichting interessante zaak wordt op een aparte kaart gezet met een omschrijving en foto erbij. Bij de beoordeling of een zaak geïnventariseerd moet worden of niet spelen onder meer de historische waarde en de bouwkundige en stedbouwkundige kwaliteit een belangrijke rol. Tevens zal op de kaart worden aangegeven of het noodzakelijk is dat de stichting Zaans Schoon zich op korte termijn met het object gaat bezighouden.

De stichting heeft behoefte aan deze eigen inventarisatie en waardering omdat er toch nog teveel objecten zijn die buiten de wettelijke beschermingsmiddelen (bijvoorbeeld Monumentenwet) vallen. Zo toont de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de meeste interesse in objecten waarvan het behoud van landelijk belang is; voor de stichting staat het streekbelang echter bovenaan. In de Zaanstreek kunnen zaken

voorkomen die op landelijk niveau misschien minder belangrijk zijn, maar voor de streek van onschatbare waarde. Bovendien zal het mogelijk zijn om het bij het rijk, provincie en gemeente aanwezige materiaal te toetsen aan het eigen materiaal.

Nadat de gehele Zaanstreek geïnventariseerd is, beschikt de stichting Zaans Schoon over een uniek systeem om snel gegevens ter beschikking te hebben bij gebeurtenissen waarbij voor de stichting waardevolle zaken in hun bestaan bedreigd worden. Via de verschillende meldingspunten in de Zaanstreek wordt de stichting hiervan op de hoogte gehouden. Ook voor de Welstandscommissie - waarin de stichting Zaans Schoon een vertegenwoordiger heeft - kan het systeem van groot nut zijn. Door het systeem toegankelijk te maken hoopt de stichting straks ook andere instanties behulpzaam te zijn. Inmiddels is de werkgroep al aardig opgeschoten met zijn werkzaamheden. Marken-Binnen, West-Knollendam, Wormerveer, Krommenie, Krommeniedijk en Assendelft-Zuid zijn geïnventariseerd en men is thans bezig al het waardevolle wat Oostzaan te bieden heeft op kaart te zetten. De inventarisatie van de hele Zaanstreek is een omvangrijk karwei waar men nog wel enige tijd mee bezig zal zijn.

H. Pielkenrood

Oproep om nieuwe leden

Ook u kunt uw vereniging helpen door burens, familie en/of kennissen en vrienden lid te maken van onze vereniging. Bel onze voorzitter R. Sman, tel. 075-284388, of bel of schrijf onze secretaris R. de Hoog, tel. 075-169729, Zonnewijzerspad 8, 1509 BW Zaandam.

Contributie

Mogen we de leden die een acceptgirokaart voor de contributiebetaling over 1982 hebben ontvangen en nog niet hebben betaald, nogmaals verzoeken om hun bijdrage toch zo spoedig mogelijk over te maken?

Vereniging 'Vrienden van het Zaanse Huis'

Onze nieuwe voorzitter: R. Sman, Lagedijk 88, 1544 BJ Zaandijk, tel.: 075 - 28 43 88

Secr.: R. de Hoog, Zonnewijzerspad 8, 1509 BW Zaandam
Penningmeester: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, 1551 CE Westzaan

Postgiro 742899 ten name van:

Penningm. Ver. Vrienden v.h. Zaanse Huis, Westzaan

Redactie 'Anno 1961': S. de Jong; M. van Leeuwen-Enklaar en R. Brinkman